

**ERZURUM UMÛMÎ KONGRESİNE KATILAN ERZİNCAN
MURAHHASLARI**

Hüseyin BULUT*

1. Erzincan Merkez Kazası:

Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi (Baysoy)

Şeyh Hacı Fehmi Efendi'nin oğludur. 1864 yılında Erzincan'da doğmuştur.¹ Nakşibendi Dergâhına mensup ve Postnişini (Tekke Şeyhi)' dir. İleri görüşlü ve atak bir kişiliğe sahip olan Fevzi Efendi, genç yaşta kaybettiği babasının yerini almıştır. Siyasi görüşleri nedeniyle Sultan Abdulhamid tarafından 7 yıl süreyle Şam'a sürülmüş, 1894 yılında Erzincan'a geri dönmüştür.

1.Dünya Savaşı esnasında Erzincan'ın Ruslar tarafından işgâlinde halkın göç etmesini önleyerek pasif direnişte bulunması üzerine Ruslar tarafından tutuklanarak Tiflis'e esir olarak götürülmüş, dokuz ay sonra bu esareten kurtularak Erzincan'a dönmüştür.² 1919'da Amasya'daki Mustafa Kemal Paşa ile yakın ilişki kurmuştur.³ Millî Mücadele yıllarında Atatürk ile birlikte çalışmış 23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi'ne Erzincan delegesi olarak

* Erzurum Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Öğretim Görevlisi

¹ TBMM Arşivi, Dosya No: 155; Şeyh Hacı Fevzi Efendi'nin soyadı, Kazım ÖZTÜRK'ün TBMM Albümü, Ankara, 1972, s.26 adlı eserinde "BAYSOY"; Mahmut KOLOĞLU'nun Sivas Kongresi, Ankara, 1969, s.73 adlı eserinde "FIRAT" geçmektedir. Fahrettin KIRZIOĞLU'nun Bütünüyle Erzurum Kongresi, C.III, Ankara, 1993, s.222-223 adlı eserinde doğum tarihi 1861 olarak belirtilmiştir. Hayatta olan torunu Önder BAYSOY Beyefendi, dedesiyle ilgili yaş ve soyadı farklılıklarını şöyle düzeltmektedir. Dedesine ait kendi elindeki belgelerle, TBMM Azası olarak Meclisdeki dosyasında bulunan Tercüme-i Hal kâğıdını ibraz ederek, doğum tarihinin 1864, soyadının da "BAYSOY" olduğunu vurgulamıştır.

² M. Fahrettin KIRZIOĞLU, Bütünüyle Erzurum Kongresi, Ankara, 1993, C.III, s.223

³ Fahri ÇOKER; Türk Parlamento Tarihi. Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem, Cilt III, Ankara, 1995, s.377

katılmıştır. Erzurum Kongresince Heyet-i Temsiliye üyeliğine seçilmiştir.⁴ Aynı zamanda Şarkî Anadolu Müdâfaa-i Hukuk, anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerinin üyesi olmuştur.⁵

Mustafa Kemal Paşa Sivas Kongresi'ne Fevzi Efendi'yide Erzincan'dan alarak birilkite gitmişlerdir.⁶ 4 Eylül 1919 tarihinde toplanan Sivas Kongresi'ne Heyet-i Temsiliye üyesi olarak katılmıştır.⁷ TBMM'ne 1. Dönem Erzincan Milletvekili olarak katılan Şeyh Ahmed Fevzi Efendi, Şeriye, Evkaf, İrşad ve Tapu-Kadastro Komisyonlarında da görev almıştır.⁸

Arapça ve Farsça bilen Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi 1924 yılında vefat etmiştir. Mezarı Terzi Baba Türbesi'nin yanındadır.⁹

2.Erzincan Merkez Kazası:

Müftü Osman Fevzî Efendi (Topçu)

1861 (1277)'de Erzincan'da doğdu. Topçuzâde Hacı Sıddık Efendi'nin oğludur.¹⁰ Önce babasından ve sonra da medreseden tahsil görmüş. İslâmi bilimlerde iyi yetişmiş olduğundan "Bilâdikhamse Mevleviyyeti" rütbesini kazanmıştır.¹¹ Erzincan Ulu Cami kürsü-şeyhliği ile halkı irşad da "ahrar" yanlısı olarak davrandığından. Sultan Hamid'in son yıllarında mahkeme ile üç ay için Erzurum'a sürüldü. Meşrutiyet'in ilanı üzerine Erzincan Müftülüğü'ne atandı.¹²

1908-1912 yılları arasındaki Osmanlı Meb'usan Meclisi'nde Erzincan Milletvekili olarak bulundu ve 8 Ağustos 1918'den itibaren Erzincan Müftülüğü görevini yürütürken, memleketin içinde bulunduğu kötü şartları doğru yorumlayarak

⁴ Cevat DURSUNOĞLU, Milli Mücadelede Erzurum, Ankara, 1946, s.110; KIRZIOĞLU, Bütünüyle Erzurum Kongresi, s.223

⁵ Mahmut GOLOĞLU, Sivas Kongresi, Ankara, 1969, s.69

⁶ Kemal ATATÜRK, Nutuk I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982, s.83

⁷ GOLOĞLU, Sivas Kongresi, s.69; Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası, Cilt I, Ankara, 1993, s.59

⁸ TBMM Arşivi, Dosya No:155; ÇOKER, Türk Parlamento Tarihi, III, s.377

⁹ Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi'nin torunu Önder BAYSOY Beyefendi'nin özel kütüphanesinden alınan dökümandan edinilen bilgilerdir, KIRZIOĞLU, Bütünüyle Erzurum Kongresi, C.III, s.223; ÇOKER, Türk parlamento Tarihi, III, s.377; Hikmet DENİZLİ, Sivas Kongresi Delegeleri ve Heyet-i Temsiliye Üyeleri, Ankara, 1996, s.121-122

¹⁰ TBMM Arşivi, Dosya No: 154

¹¹ KIRZIOĞLU, Bütünüyle Erzurum Kongresi, C. III, s.223

¹² TBMM Arşivi, Osmanlı Meb'usan Meclisi Azaları, Dosya No:92

Erzincan'da Millî Mücadele'nin meşalesini yakarak, Erzincan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başkanlığını da bir süre sürdürmüştür.

Millî Mücadele'nin amaç ve hedefleri hakkında Ankara Müftülüğünce hazırlayan fetvayı onaylayarak yöresinde çalışmalarda bulunmuştur.¹³

I.Dönem Erzincan Milletvekili olarak görev yapan Osman Fevzi Efendi, Evkaf, İrşâd ve Bütçe Komisyonlarında çalıştı.¹⁴ Koçkiri ayaklanması sırasında halkı aydınlatmak göreviyle bir süre izinli olarak Meclis'den ayrıldı.¹⁵ Milletvekilliği sona erince Erzincan'a dönerek müftülük görevini 26 Mayıs 1926 tarihine kadar devam ettirdi.¹⁶ 27 Aralık 1939'daki Erzincan Depremi'nde vefat eden Osman Fevzi Efendi, evli olup altı çocuk babasıdır. Mezarı Erzincan'ın Terzi Baba Türbesi yanındadır.¹⁷

3.Pülümür (Kuzucan) Kazası:

Abbas Necati Efendi (Karadayı)

1868 (1284)'de Pülümür'de doğdu. Aslı Malatya'daki İzoli Oymağı'ndan gelen bir ailedendir. Babası 1877'de Pilevne'de Gazi Osman Paşa'nın yanında çavuş rütbesi alan "Savuroğulları"ndan Hüseyin Efendi'dir. Babası Pülümür'ün köklü ailelerinden biri olduğu için oturdukları mahalleye "Hüseyin Çavuş" mahallesi denilmektedir.

Abbas Necati Efendi, Rüşdiye mezunu olup, Hozat'da Tahrirât Kâtipliği, Kemah'da polis memurluğu, Erzincan'da da uzun süre komiserlik görevlerinde bulunmuştur.1914 yılında emekliye ayrılınca Pülümür'e dönerek ticaretle uğraşmıştır. Erzurum Kongresi'ne Pülümür mümessili olarak katılmış, 1925 sonbaharında toptancıdan mal almak üzere Trabzon'dan İstanbul'a giderken hastalanır ve Zonguldak'da vefat eder.Mezarı Zonguldak şehir kabristanlığındadır. Evli ve beş çocuk babasıdır.¹⁸

4. Refahiye Kazası:

Taha Kemâl(eddin) Efendi

Telgraf memurluğundan emekli, çiftçi.

Tal'at Bey

¹³ ÇOKER, Türk Parlamento Tarihi, III, s.383

¹⁴ TBMM I. Dönem Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı, 154

¹⁵ ÇOKER, Türk Parlamento Tarihi, III, s.383

¹⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Dosya No: 75

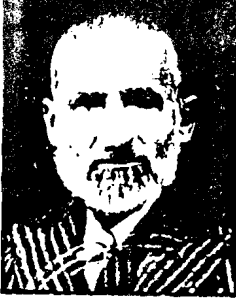
¹⁷ Halen hayatta olan Osman Fevzi'nin oğlu Ahmet Topçu Bey'den alınan bilgidir.

¹⁸ Abbas Necati Efendi'nin torunu Sabri KARADAYI Bey'den alınan bilgilerdir, Pülümür Kaymakamlığı'ndan edinilen bilgilerdir, KIRZIOĞLU, Bütünüyle Erzurum Kongresi, C.III, s.223

Bu zatlar hakkında esaslı bilgi edinilememiştir.¹⁹

5. Kuruçay Kazanı

Müftü Şevki Efendi (Yurtbaşı)

1880 (1926)'de Refahiye'de doğdu. Medrese tahsilinden sonra uzun süre Kuruçay ve Refahiye'de müftülük görevini yürütürken halkın irşadı halkın irşadı ile uğraşmıştır. Millî Mücadele fikrinin bölgede olgunlaşmasını sağlamak maksadıyla camii kürsülerinde etkili vaazlarda bulunan Müftü Şevki Efendi, bir süre de Adilcevaz sulh hakimliği görevinde de bulunmuştur.²⁰ Erzurum Kongresi'ne, Kuruçay mümessili olarak katılmış²¹ ve Kongre başkanlığına çeşitli konularda vermiş olduğu dilekçelerle Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatini çekmiş, o günden sonra da ilişkileri devam etmiştir. Bulunduğu bölgede Anadolu'daki gelişmeleri duydukça millî gayeye hizmet noktasında köy köy, kaza kaza gezerek, hür ve müstakil yaşama idealine kavuşmanın ancak düşmanın vatan topraklarından çıkarılmasıyla sağlanacağını sohbetleriyle halka anlatmıştır. Özellikle Kuruçay ve Refahiye bölgelerinde yaptığı bu sohbet toplantılarının sonucunda kısa zamanda Müdâfaa-i Hukuk teşkilâtları kurulmuş, işgaller ve mezalimler karşısında çektikleri pratesto telgraflarıyla seslerini duyurmuşlardır.²² Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifasına tepki olarak 5 Mart 1336 tarihinde Kuruçay'dan gönderilen²³ telgrafta da imzası bulunan Müftü Şevki Efendi'nin bu çalışmalarından dolayı Mustafa Kemal Paşa tarafından da şu telgrafla taltif edilmiştir:

"Kuruçay Müftüsü Şevki Efendi'ye

Devamlı ve kıymetdar hidamat ve mesâii vataniyenize müttâli oldum. Husûsât-ı mezkûra ve zâtı âlinize karşı beslediği hüsn ü vahdeti tezyid etmiştir. Muhtacı

¹⁹ KIRZIOĞLU, Bütünüyle Erzurum Kongresi, C.III, s.224; Refahiye Üçemizin Kaymakamlık ve Belediye Başkanlığı nezdinde yaptığımız araştırmalardan bir netice almamamıştır.

²⁰ Bu bilgiler Müftü Şevki Efendi'nin oğlu Dursun YURTBAŞI Bey'den alındı.

²¹ KIRZIOĞLU, Bütünüyle Erzurum Kongresi, C.III., s.224

²² Mehmet ŞAHİNGÖZ, İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Pro-testo ve Kitingler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1986, s.412

²³ MMZC, S:374, İ:19, C:I, 6 Mart 1336 (1920)

tenvir olan ahâlinin irşâdları husûsunda mesâii âlîlerinin bulunulmasını rica ederim.

*Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal*²⁴

Emekli olduktan sonra 1934 yılında Adliye Vekâleti'den avukatlık ruhsatnâmesini alarak Refahiye İlçesi'nde avukatlık mesleğini sürdürmüştür.

Kadı Şevki Efendi diye anılan bu büyüğümüze "Yurtbaşı" soyadını Mustafa Kemal Atatürk vermiştir. 21 Nisan 1949 tarihinde vefat eden Kadı Şevki Efendi'nin mezarı Refahiye ilçemizin Günyüzü Köyü kabristanlığında bulunmaktadır.²⁵

Kadı Şevki Efendi'nin Kabri

²⁴ Bu telgraf metnini oğlu Dursun YURTBAŞI'dan aldık.

²⁵ Bu bilgi ve belgeler Kadı Şevki Efendi'nin halen hayatta olan oğlu Dursun YURTBAŞI Bey'in özel arşivinden alındı.

